

Nr 44.

Ankom till riksdagens kansli den 10 mars 1942 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående emottagande av ett donerat institut för forskning rörande cement och betong m. m.

(2:a avd.)

I propositionen nr 76 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 6 februari 1942, föreslagit riksdagen att *dels* förklara, att riksdagen icke finner anledning till erinran mot antagande av det utav Skånska cementaktiebolaget med flera företag gjorda erbjudandet att för ett belopp av 500,000 kronor, som företagen donera, låta på en av Kungl. Maj:t anvisad tomt i omedelbar närhet av tekniska högskolan i Stockholm uppföra, inreda och för forskningsarbete utrusta en byggnad, som skall vara statens egendom men disponeras av den genom donationen bildade stiftelsen »Svenska forskningsinstitutet för cement och betong vid kungl. tekniska högskolan i Stockholm», så länge stiftelsen fortsätter sin verksamhet, dock med rätt för Kungl. Maj:t att — om så finnes erforderligt och kan ske utan men för institutets verksamhet — förordna om dess förflyttning till annan likvärdig lokal, *dels ock* medgiva, att Kungl. Maj:t må — på de i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 6 februari 1942 berörda villkor, som Kungl. Maj:t närmare bestämmer — för nyssberörda byggnad utan avgift ställa en tomt om cirka 2,500 kvadratmeter till förfogande å odisponerad eller till tekniska högskolan upplåten mark, belägen å norra Djurgården mellan högskolans värmecentral och Röda korsets sjukhem.

Av statsrådsprotokollet inhämtas bland annat:

Med skrivelse den 4 november 1941 har Skånska cementaktiebolaget till Kungl. Maj:t överlämnat ett samma dag daterat donationsbrev, vari bolaget å egna vägnar samt såsom garant och företrädare för elva andra företag inom cement- och betongbranschen förklarat sig vilja till svenska staten donera ett institut för forskning rörande cement och betong samt medel för institutets drift under tio år.

Enligt donationsbrevet avses, att genom donationen skall grundas en stiftelse, benämnd Svenska forskningsinstitutet för cement och betong vid kungl. tekniska högskolan i Stockholm, samt uppställas såsom villkor för donationen, att Kungl. Maj:t före utgången av mars månad 1942 dels fastställer stadgar för stiftelsen, väsentligen i enlighet med ett donationsbrevet bilagt utkast, dels ock i omedelbar närhet av tekniska högskolan ställer erforderlig tomt till förfogande för uppförande av byggnad för institutet i huvudsaklig överensstämmelse med donationsbrevet likaledes bilagda preliminära ritningar.

Rörande bakgrunden till cement- och betongföretagens ifrågavarande erbjudande samt beträffande den planerade stiftelsens organisation och verksamhet framgår följande av donationshandlingarna.

Stiftelsens uppgift skall vara att bedriva och stödja grundläggande materialteknisk forskning rörande cement, betong och därmed jämförliga material. För att lösa sin uppgift skall stiftelsen inrätta och driva förutnämnda forskningsinstitut vid tekniska högskolan i Stockholm. Institutet skall i sin verksamhet bygga vidare på de undersökningar, som bedrivits av personal inom cementindustrien och svenska cementföreningen, och nämnda personal är avsedd att utgöra stommen av institutets arbetskrafter. Donatorerna räkna med att den speciella cement- och betongforskningen genom institutet skall ernå gynnsamma arbetsförhållanden och en värdefull anknytning till den tekniska högskoleverksamheten. I sistnämnda syfte ha i stadgeförslaget stiftelsens styrelse och institutets personal erinrats om angelägenheten av att söka samarbete med tekniska högskolan till fromma för såväl forskning som undervisning. Institutet intager enligt stadgeförslaget en fullt självständig ställning men statsmakterna och högskolan ha tillförsäkrats inflytande på institutets verksamhet därigenom att av de fem ledamöterna i stiftelsens styrelse — som har beslutanderätten beträffande institutets verksamhet och tillsätter föreståndare och övrig personal vid detsamma — en ledamot, tillika ordförande, skall utses av Kungl. Maj:t efter förslag av donatorerna, och två av tekniska högskolans styrelse, medan återstående två ledamöter utses av donatorerna.

Institutets verksamhet skall bedrivas i en för ändamålet planerad byggnad, inrymmande kemiska, fysikaliska och tekniska laboratorier samt kontorslokaler. För uppförande av byggnaden samt för anskaffande av maskiner, laboratorieapparater och övrig utrustning anslå donatorerna ett belopp av 500,000 kronor. Byggnaden övergår omedelbart i statsverkets ägo, men stiftelsen skall, så länge den driver den angivna forskningsverksamheten, disponera över byggnaden; dock förutsättes, att stiftelsen under vissa betingelser skall vara skyldig foga sig i lokalbyte, om Kungl. Maj:t finner sådant erforderligt. För verksamheten vid institutet ställa donatorerna under tio år, räknat från och med år 1942, till stiftelsens förfogande 100,000 kronor om året. Därutöver beräknas stiftelsen kunna erhålla driftmedel genom anslag och tillskott från myndigheter och enskilda samt genom inkomster av patent.

Stiftelsen skall bedriva sin verksamhet utan att avse enskild vinst för stiftelsen eller donatorerna. I verksamheten vunna forskningsresultat skola som regel stå till allmän disposition och i den mån det befinnes lämpligt publiceras genom stiftelsens försorg.

Över stiftelsens verksamhet, vari förutom institutets drivande även skall kunna ingå andra åtgärder till stöd för forskningen rörande cement, betong

och därmed jämförliga material, skall styrelsen enligt stadgeförslaget årligen avgiva rapport till Kungl. Maj:t och donatorerna. Enligt samma förslag skall stiftelsens medelsförvaltning granskas av auktoriserad revisor, som årligen utses av Sveriges industriförbund. Stiftelsen skall vara undantagen från tillämpning av lagen om tillsyn över stiftelser. Om stiftelsen upphör med sin verksamhet, skall dess egendom tillfalla tekniska högskolan eller annan för teknisk forskning eller utbildning avsedd statlig institution efter Kungl. Maj:ts bestämmande.

Samtliga hörda myndigheter — styrelsen för tekniska högskolan, högskolans lärarkollegium, byggnadsstyrelsen, riksmarskalksämbetet, statskontoret och utredningen rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande — ha tillstyrkt mottagande av donationen. *Statskontoret* har funnit önskvärt, att stiftelsens medelsförvaltning icke — såsom i stadgeutkastet föreslås — allenast revideras genom en av Sveriges industriförbund utsedd auktoriserad revisor utan även underkastas den granskning, som riksräkenskapsverket ur statsverkets synpunkt kan finna erforderlig.

Byggnadsstyrelsen, riksmarskalksämbetet ävensom professorn *H. Kreüger* ha framfört vissa synpunkter beträffande det för institutet avsedda tomtområdet.

Departementschefen har för egen del anfört:

De av Skånska cementaktiebolaget med flera företag i donationshandlingarna skisserade åtgärderna för att — främst genom inrättande och drivande av ett självständigt institut — främja forskningen rörande cement, betong och därmed jämförliga material, synas mig vara ägnade att på ett betydelsefullt område stärka den tekniskt-vetenskapliga verksamheten i landet, samtidigt som de kunna väntas medföra värdefulla resultat av mera omedelbar praktisk betydelse. Det torde också vara välbetänkt, att forskningsinstitutet planerats såsom nära anknutet till tekniska högskolan i Stockholm. Såväl forskningen å ömse håll som undervisningen vid högskolan torde kunna draga fördel av denna anknytning. Planen för institutets verksamhet synes väl förenlig med övriga planer för den tekniskt-vetenskapliga forskningen inom vårt land.

Såsom av den förut lämnade redogörelsen framgått, innebär en fullbordan av företagets donationsutfästelse en gåva till staten endast i fråga om den byggnad, som uppföres för forskningsinstitutet. Utrustning och inventarier i byggnaden, vilka ej äro att anse som tillbehör till den fasta egendomen, likasom också erhållna patent och av donatorerna eller andra tillskjutna medel skola tillhöra den genom donationen tillskapade stiftelsen och först om och när denna upphör med sin verksamhet tillfalla någon statlig institution för teknisk forskning och utbildning.

Genom att antaga företagets erbjudande och uppfylla deras villkor — fastställande av stadgar för stiftelsen samt upplåtande av byggnadstomt för forskningsinstitutet — skulle staten ådraga sig en förpliktelse av ekonomisk betydelse, nämligen att under obegränsad tid kostnadsfritt tillhandahålla stiftelsen för dess forskningsinstitut dels en staten tillhörig byggnadstomt, som eljest kunnat, i den mån marken ej redan anslagits till tekniska högskolan, upplåtas mot vederlag, dels ock en byggnad, som skänkts till staten av företagen men som måste av staten underhållas. Förpliktelsens innehåll skulle

endast såtillvida kunna förändras, att Kungl. Maj:t skulle kunna framdeles hänvisa institutet till annan fullt likvärdig lokal, därest förflyttning befunnas erforderlig och kunde ske utan men för fortgången av institutets arbete.

Med hänsyn till dessa konsekvenser lärers frågan om antagande av donationserbudandet böra underställas riksdagens prövning.

Några andra förpliktelser för staten följa emellertid icke — i motsats till vad statskontoret antagit — med donationens mottagande. När de tio år gått, under vilka företagen enligt åtagande skola tillskjuta medel för stiftelsens verksamhet, är det en öppen fråga, huruvida stiftelsen kan med egna tillgångar finansiera fortsatt verksamhet eller kan från donatorerna, staten eller annan påräkna understöd därför eller ock skall avsluta verksamheten.

Det villkor för donationen, som ligger däri att för stiftelsens forskningsinstitut lämplig tomt i omedelbar närhet av tekniska högskolan skall av staten ställas till förfogande, synes utan svårighet kunna uppfyllas. Endast den av byggnadsstyrelsen med flera myndigheter förordade och av donatorernas representanter godtagna byggnadstomten torde kunna komma i fråga. För stiftelsens förfogande däröver böra i stort sett de av riksmarskalksämberet, byggnadsstyrelsen och Kreüger föreslagna villkoren uppställas. Vid prövningen av de förslag, som komma att framläggas rörande tomtens bebyggande och disposition i övrigt, torde de av överstyrelsen för svenska röda korset framförda önskemålen böra ägnas uppmärksamhet.

Mot den av donatorerna begärda fastställelsen av stadgar för stiftelsen, i huvudsaklig anslutning till framlagt utkast, har jag ej heller något att erinra. Av de smärre ändringar i utkastet, som ifrågasatts av de hörda myndigheterna, torde endast det av statskontoret föreslagna tillägget om granskningsrätt beträffande stiftelsens medelsförvaltning jämväl för riksräkenskapsverket kunna anses vara av större betydelse. Detta ändringsförslag sammanhänger emellertid uppenbarligen med statskontorets förut berörda uppfattning rörande framtida ekonomiska förpliktelser för staten som följd av donationens mottagande. Då jag icke kan biträda nämnda uppfattning, saknas enligt min mening skäl för den föreslagna stadgeändringen. Några andra tillägg och förtydliganden i stadgarna — en del föranledda av myndigheternas förslag och samtliga utan genomgripande betydelse — komma däremot att övervägas.

Enär hinder eller svårighet sålunda ej föreligger att uppfylla de villkor, donatorerna uppställt för sitt erbjudandes giltighet, och då de förpliktelser staten skulle ikläda sig genom att antaga donationen icke kunna anses betydande i jämförelse med det värdefulla tillskott till den tekniskt-vetenskapliga forskningen och det goda stöd åt den industriella utvecklingen, som det av donatorerna planerade forskningsinstitutet måste antagas bliva, synes det mig uppenbart, att denna om framsynthet och förståelse för det allmänna bästa vittnande donation bör emottagas.

Med biträdande av Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag hemställer utskottet,

Utskottet.

att riksdagen må

a) förklara, att riksdagen icke finner anledning till erinran mot antagande av det utav Skånska cementaktiebolaget med flera företag gjorda erbjudandet att för ett belopp av 500,000 kronor, som företagen donera, låta på en av Kungl. Maj:t

anvisad tomt i omedelbar närhet av tekniska högskolan i Stockholm uppföra, inreda och för forskningsarbete utrusta en byggnad, som skall vara statens egendom men disponeras av den genom donationen bildade stiftelsen »Svenska forskningsinstitutet för cement och betong vid kungl. tekniska högskolan i Stockholm», så länge stiftelsen fortsätter sin verksamhet, dock med rätt för Kungl. Maj:t att — om så finnes erforderligt och kan ske utan men för institutets verksamhet — förordna om dess förflyttning till annan likvärdig lokal,

b) medgiva, att Kungl. Maj:t må — på de i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 6 februari 1942 berörda villkor, som Kungl. Maj:t närmare bestämmer — för nyssberörda byggnad utan avgift ställa en tomt om cirka 2,500 kvadratmeter till förfogande å odisponerad eller till tekniska högskolan upplåten mark, belägen å norra Djurgården mellan högskolans värmecentral och Röda korsets sjukhem.

Stockholm den 10 mars 1942.

På statsutskottets vägnar:

CONRAD JONSSON.

Närvarande: se under utlåtandet nr 42.